

Kuidas Laidoner endale ratsamonumendi sai?

Oli ilus 2001. aasta veebruarikuu õhtupoolik ning kolm meest: Jaak Pihlak, Helir-Valdor Seeder ja allakirjutanu istusid ühes pisikeses köögis ning rääkisid monumentidest. Ootamatult pakkus muuseumijuht Pihlak välja mõneti hullumeelse idee: püstitada Laidonerile Viljandisse ratsamonument. Tolleagsele maavanemale Seederile tundus mõte meeldivat, sest juba veebruaris 1998 oli ta esitanud suuremas ringis üleskutse rajada Viljandisse kindralile ausammas. Alalkirjutanu kuulas heatahtlikult nooremate lennukaid ideid. Kuid siiski – väljahüütud mõttevälgatusel ratsamonumendist oli määratud teoks saada!

Juba sama aasta veebruaris võttis Viljandi Linnavolikogu vastu "Viljandi linnas skulptuuride paiknemise ja rajamise kontseptsiooni", kus oli kirjas ka kavatsus püstitada konkursi korras Johan Laidoneri monument. 2001. aasta märtsis asutati Kindral Johan Laidoneri Seltsi (lühend KJLS) Viljandi osakond. Kokkutulnud inimesed sõnastasid osakonna üheks peamiseks eesmärgiks rajada kindralile Viljandisse monument. Ka juhatus kiitis idee igati heaks ning algas eeltöö monumendi püstitamiseks.

Esimeseks suuremaks proovikiviks kujunes mälestussambale sobiliku paiga leidmine. Tollane linna peaarhitekt Kalle Kadalipp pakkus 2001. aasta sügisel välja lauluväljaku kõrval paikneva kõrge künka – endise Viljandi vana mõisahoone asukoha. Ka KJLS-i Viljandi osakonna juhatasele tundus koht igati sobilik olevat. Üheks argumendiks, mis kallutas selle paiga kasuks, oli, et sambale avaneks vaade Tallinna tänava teljelt. Hiljem arutati mitmeid teisigi paiku, kuhu võinuks sobida Laidoneri sammas, kuid lõplik otsus tehti siiski Mõisamäe kasuks.

Viljandi linn otsustas 2001. aasta oktoobris esimeses järjekorras alustada vabadusmonumendi rajamist ja võimaluse korral selle koosseisus näha ette ka Laidoneri mälestuse jäädvustamise. Selleks kuulutati 2002. aasta jaanuaris välja ideekonkurss, mis aga ebaõnnestus sobilike tööde puudumise tõttu.

Nüüd alustati KJLS Viljandi osakonna eestvedamisel ja Viljandi linnapea Peep Aru toetusel ettevalmistusi kindrali monumendi püstitamiseks. Novembris 2002 kuulutas Kindral Johan Laidoneri Selts ühiselt Viljandi Linnavalitsusega välja Kindral Johan Laidoneri mälestusmärgi konkursi, kus aga ei määratud täpselt samba asukohta ega seatud piiranguid kuju kunstilisele lahendusele. Konkursile laekus kümme tööd, millest pääses teise vooru kaks. Võitjaks osutus konkursi žürii otsusel töö märgusõnaga "Saleen".

Eesti Vabariigi 85. aastapäeva kontsertaktusel 24. veebruaril 2003 Ugala teatris avati võidutöö nimekaart ning selgus autor – skulptor Terje Ojaver, kes oli osalenutest ka ainus naissoo esindaja. Töö kujutas kindral Laidoneri hobuse seljas pärast võidukat Vabadussõda 1920. aasta algul.

Monumendi sünnile panid õla alla nii teos kui sõnas tuhanded inimesed. Samba algsest eskiisist, kus ratsanik ja hobune olid kujutatud üpris primitiivsel moel, kuni lõplikult viimistletud tõese kunstiteoseni tuli kunstnikul käia vaevarikas tee. Selleks kaasas Terje Ojaver mitmeid kindral Laidoneri isikut uurinud ning sõjandust ja hobuseid tundvaid eksperte. Lõpplahendus oli suurepärase!

Samba püstitamise ja seonduva asjaajamise ja monumendile annetuste korjamise võttis enda kanda Kindral Johan Laidoneri Selts oma esimehe Trivimi Velliste aktiivsel juhtimisel. Viljandi linn korrastas tulevase monumendi asukoha. Eesti riigi panuseks kujunes läbi kaitseministeeriumi ligi kolmandik monumendi maksumusest. Samba pidulik nurgakivi asetamine sai teoks Viljandi Linnavolikogu esimehe ja linnapea ning Kindral Johan Laidoneri Seltsi esimehe poolt arvukate uudistajate pilkude all 16. juunil 2004. aastal.

Suurejooneline, mitmetuhandelise rahvahulga osavõtul toimunud monumendi avatseremoonia peeti Võidupüha eelsel päeval, 22. juunil 2004. aastal. Tõenäoliselt pole Viljandi olnud enne ega näe ka lähemas tulevikus nii kõrgetasemelist Eesti riigitegelaste ning välismaiste suursaadikute ja sõjaväe atašeede plejaadi.

Kohalviibimisega austasid kindral Laidoneri mälestust Eesti Vabariigi President, peaminister, kaitseminister, Kaitseväe juhataja, peapiiskop ning arvukalt teisi tähtsaid tegelasi, kes ei pidanud paljaks tulla selleks suursündmuseks Viljandisse.

Võimsatest Eesti Kaitseväe haubitsatest kõlanud kolm kogupauku katte langemise hetkel kinnitasid, et avatakse Vabadussõjaaegse Sõjavägede Ülemjuhataja monument.

Veel avamise päeva hommikul sadas ladinal vihma ja taevas oli üleni pilves. Kella kaheks, kui algas avatseremoonia, oli tuul pilved laiali lükanud ja välja tuli päike. Vanajumal oli seegi kord eestlane.

*Heiki Raudla,
ajaloohuviline viljandlane*